

2. Internet ja sosiaalinen media

“Jaksossa opetetaan internetiin ja sosiaaliseen mediaan liittyviä perusasioita. Internetissä käyttäytymistä, tekijänoikeuksia ja tietoturvaa tarkastellaan erityisesti sosiaalisen median näkökulmasta. Vanhan oppimateriaalin sisältöjä hyödynnetään soveltuvin osin. Uutena lukuna jaksossa on luku “4. Internetissä vaikuttaminen”, jossa tarkastellaan erilaisia internetin tarjoamia vaikuttamisen keinoja (esim. someyhteisöt, keskustelu/kommentointi, blogit, vlogit).”

1. Internet (1 oppitunti)
2. Tiedonhaku internetistä (1 oppitunti)
3. Netiketti/Käyttäytyminen internetissä (1 oppitunti)
4. Internetissä vaikuttaminen (1 oppitunti)
5. Tekijänoikeus (1 oppitunti)
6. Tietoturva (1 oppitunti)

Jakson läpikäyminen vie yhteensä 6 oppituntia.

1. Internet

Tavoitteet

Tässä luvussa

- opit, mikä internet on.
- saat tietoa internetin palveluista.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Internet (arkikielellä netti) on useimmille ihmisille tuttu ja arkinen asia. Internet on mukana ihmisten jokapäiväisessä elämässä ja monissa arkisissa toiminnoissa. Useimmat ihmiset tietävät, mikä internet on. On helppo havaita, mitä mahdollisuuksia internet tarjoaa ja mitä vaikutuksia sillä on ihmisten elämään. Sen sijaan on vaikeampaa ymmärtää, mikä internet todellisuudessa on.

Mikä on internet?

Internet on useista yhteen liitetyistä tietoverkoista muodostuva maailmanlaajuinen järjestelmä. Se on ikään kuin tietoverkkojen tietoverkko, joka koostuu eri kokoisista miljoonista yksityisistä ja julkisista tietoverkoista, jotka kytkeytyvät toisiinsa erilaisten teknisten laitteistojen avulla. Usein ajatellaan, että verkkosivut (arkikielellä nettisivut) tarkoittavat samaa kuin internet. Verkkosivut ovat kuitenkin vain yksi internetin palveluista. Internetissä on erilaisia palveluita ja internetistä löytyy runsaasti erilaista sisältöä.

Internetin palvelut

Internet tarjoaa käyttäjilleen erilaisia palveluita. Suosituin ja tutuin palvelu on verkkosivu (arkikielessä nettisivu). Verkkosivu on internetissä julkaistu hypertekstidokumentti, joka voi sisältää esimerkiksi tekstiä, kuvia ja videoita. Muita internetin palveluita ovat esimerkiksi sähköposti, verkkopuhelut, pikaviestinpalvelut, tiedostojen siirto ja yhteisöpalvelut eli sosiaalinen median (arkikielessä somen) palvelut. Sosiaalista media on oikeastaan internetin palvelu, joka koostuu eri palveluista. Monet internetin palveluista myös hyödyntävät muita palveluita. Esimerkiksi monia internetin palveluita käytetään verkkosivujen kautta. Verkkosivujen selaamiseen tarvitaan verkkoselain. Verkkoselain on siis tietokoneohjelma, jonka kautta verkkosivuja on mahdollista käyttää. Internetin palveluita voi käyttää myös

mobiilisovelluksen kautta. Mobiilisovellus on tietokoneohjelma, joka on suunniteltu käytettäväksi mobiililaitteilla (esim. älypuhelimilla ja tableteilla).

<kuva 1>

Linkki kuvaan:

<https://www.thinglink.com/scene/1111238952448163841>

Upotettava kuva:

```
<script async charset="utf-8"
src="//cdn.thinglink.me/jse/embed.js"></script>
```

<laatikko 1>

<laatikko 2>

Yhteenveto

- Internet on useista yhteen liitetyistä tietoverkoista muodostuva maailmanlaajuinen järjestelmä.
- Internet tarjoaa käyttäjilleen erilaisia palveluita. Internetin palveluita ovat esimerkiksi verkkosivu, sähköposti, verkkopuhelut, pikaviestinpalvelut, tiedostojen siirto ja sosiaalinen median palvelut.

Tehtävät

Keskustelutehtävät:

1. Selitä parillesi, mikä on internet.
2. Voisitko olla käyttämättä internetiä yhden päivän ajan? Miksi voisit tai et voisi olla?

Tehtävät:

1. <Ristikkotehtävä, jossa kerrataan luvun käsitteitä>
2. Mitä internetin palveluita olet käyttänyt?
3. Mitä internetin palveluita käytät eniten?

Tehtävät:

1. Valitse ylhäällä olevasta laatikosta jokin sosiaalisen median palvelu. Mitä internetin palveluita valitsemasi sosiaalisen median palvelu hyödyntää?
2. Mikä internetin palveluista on mielestäsi hyödyllisin? Miksi?

Kuvat ja videot

Kuva 1: Interaktiivinen kuva verkkoselaimella avatusta verkkosivusta. Kuvasta tulee näkyviin tärkeimpiä kohtia näkymästä, (esim. osoiterivi, päivitä-painike, välilehdet).

Huomiolaatikat

Laatikko 1: Esimerkkejä internetin erilaisista palveluista:

- Verkkopuhelut: Skype, Hangout
- Pikaviestintä: WhatsApp, Messenger
- Sähköposti: Outlook, Gmail
- Sosiaalisen median palvelut: Instagram, Facebook, Twitter, Snapchat, Youtube

Laatikko 2: Yleisimpiä verkkoselaimia

- Mozilla Firefox
- Internet Explorer
- Microsoft Edge
- Google Chrome
- Safari

<Verkkoselainten nimien perään niiden logot.>

2. Tiedonhaku internetistä

Tavoitteet

Tässä luvussa

- opit käyttämään hakukonetta.
- opit hakemaan tietoa internetistä tehokkaasti.
- opit, miksi internetin sisältöihin pitää suhtautua kriittisesti.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Internet on nykyihmisten yksi merkittävimmistä tietolähteistä, sillä sieltä löytyy runsaasti tietoa maailmanlaajuisesti. Vaikka internetistä löytyy tietoa käsittämättömän paljon, oikein etsittyinä tieto on helposti ja nopeasti saatavilla. Tehokkaaseen tiedonhakuun on kehitetty hakukoneita, jotka suodattavat tietoa hakusanojen avulla. Internetissä jaettava sisältöä valvotaan kuitenkin heikosti, mistä johtuen internetistä löytyvään tietoon tulee aina suhtautua kriittisesti.

Hakukone

Hakukone on ohjelma, joka etsii jatkuvasti internetistä uusia verkkosivuja liittäen ne tietokantaansa tiettyjen hakusanojen mukaan. Hakukone voi olla laajasti koko internetistä tietoa hakeva hakukone tai vain tietyn verkkosivuston rajatun tietoa hakeva hakukone. Hakukoneen avulla internetin käyttäjä voi etsiä internetistä haluamaansa tietoa antamalla hakukoneelle hakusanoja. Hakusanoja hyväksi käyttäen hakukone näyttää hakusanoja lähimpänä olevat verkkosivut eli hakutulokset. Paraskaan hakukone ei kuitenkaan löydä kaikkia verkkosivuja, sillä verkkosivut päivittyvät ja muuttuvat nopealla tahdilla. Käytännössä hakukoneiden tietokannat eivät siis koskaan ole täysin ajan tasalla.

<laatikko 1>

Tehokasta tiedonhakua

Hakukoneella haetaan tietoa käyttämällä hakusanoja. Hakusanat kirjoitetaan hakukoneen hakukenttään. Hakusanoja kirjoitettaessa isoilla ja pienillä kirjaimilla ei ole merkitystä. Hakusanoja voi olla yksi tai useampi. Mitä useampaa hakusanaa käytetään, sitä tarkempia

hakutuloksia saadaan. Hakua voidaan tehostaa ja tarkentaa käyttämällä hakusanojen lisäksi erilaisia merkkejä.

Esimerkkejä hakusanojen ja merkkien käytöstä:

- Jos hakusanaksi kirjoitetaan yksi sana, esim. **presidentti**, hakukone etsii verkkosivuja, joilla sana presidentti esiintyy.
- Jos hakusanoiksi kirjoitetaan useampi hakusana, esim. **suomen presidentti**, hakukone etsii verkkosivuja, joilla kaikki sanat suomen ja presidentti esiintyvät.
- Jos hakusanat kirjoitetaan lainausmerkkeihin(" "), esim. **"suomen presidentti"**, hakukone etsii verkkosivuja, joilla sanat suomen ja presidentti esiintyvät peräkkäin.
- Jos jonkun hakusanoista eteen kirjoitetaan miinusmerkki (-), esim. **suomen -presidentti**, hakukone etsii verkkosivuja, joilla esiintyy sana suomen, mutta ei sana presidentti.
- Jos hakusanan perään kirjoitetaan tähtimerkki (*), esim. **presiden***, hakukone etsii verkkosivuja, joilla esiintyy preside-alkuisia sanoja.

Hakukone etsii verkkosivut, jotka vastaavat käytettyjä hakusanoja. Hakutuloksiin ylimmäksi tulevat verkkosivut, jotka vastaavat parhaiten hakua. Ylimmäksi tulee usein myös mainoksia verkkosivuista, jotka eivät välttämättä täysin vastaa hakua. Hakukoneessa on myös erilaisia lisäominaisuuksia. Hakusanoilla voi hakea esimerkiksi vain kuvia tai videoita. Haun voi myös tarkentaa esimerkiksi vain tietyn kielisille verkkosivuille.

<video 1>

Tietolähdekriittisyys

Koska internetissä kuka tahansa voi julkaista minkälaista sisältöä tahansa, internetistä löytyvään tietoon tulee suhtautua kriittisesti. Hakukoneella löytynyttä tietoa ei siis pidä uskoa samantien, vaan tieto kannattaa tarkistaa useammalta verkkosivulta eli käyttää useampaa tietolähdettä. Eri tietolähteistä saatua tietoa kannattaa myös vertailla. Vaikka internetistä löytää nopeasti ja helposti tietoa kaikenlaisista asioista, oman ajattelun tärkeyttä ei pidä unohtaa.

Yhteenveto

- Hakukone on ohjelma, joka etsii jatkuvasti internetistä uusia verkkosivuja liittäen ne tietokantaansa tiettyjen hakusanojen mukaan.
- Hakukoneen avulla internetin käyttäjä voi etsiä internetistä haluamaansa tietoa antamalla hakukoneelle hakusanoja.
- Internetistä löytyvään tietoon tulee suhtautua kriittisesti. Tieto kannattaa tarkistaa useammasta tietolähteestä.

Tehtävät

Keskustelutehtävät:

1. Mistä muualta voi hakea tietoa kuin internetistä?
2. Mitä hyötyä hakukoneista on?

Tehtävät:

1. Etsi vastaukset alla oleviin kysymyksiin internetistä käyttäen jotain hakukonetta.
 - a. Kuka voitti Suomen Idols-laulukilpailun vuonna 2012?
 - b. Kiivi on lintu. Minkä näköinen kiivi on?
 - c. Mikä elokuva kuvattiin osittain Ko Phi Phi Don -saarella?

Tehtävät:

1. Etsi vastaukset alla oleviin kysymyksiin internetistä käyttäen jotain hakukonetta.
 - a. Kuinka pitkä oli kuulantyoöntäjä Arsi Harjun voittotyöntö Sydneyn olympialaisissa?
 - b. Millä metrolinjalla pääset New Yorkissa Manhattanilta JFK-lentokentälle? Paljonko kyseinen matka maksaa?
 - c. Mikä on El Niño ja miten se vaikuttaa?

Kuvat ja videot

Video 1: Videolla havainnollistetaan hakukoneen (Google) käyttöä erilaisilla hakusanoilla ja -merkeillä sekä esitellään, kuinka hakukoneen lisäominaisuudet (kuvien ja videoiden haku) ja työkalut (kielen ja ajankohdan valinta) toimivat. **Tämä puuttuu vielä!**

Huomiolaatikat

Laatikko 1: Esimerkkejä internetin hakukoneista

- Google
- Bing

3. Internetissä toimiminen

Tavoitteet

Tässä luvussa

- opit, miten käyttäytyään asianmukaisesti ja turvallisesti netissä.
- opit tunnistamaan nettikiusaamisen ja tiedät, miten toimia kiusaamistilanteissa.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Viestintä internetissä (arkikielessä netissä) ja sen erilaisissa palveluissa, kuten erilaisissa sosiaalisen median palveluissa, keskustelufoorumeilla ja sähköpostitse on helppoa ja reaaliaikaista. Omaan viestintään tulee kuitenkin kiinnittää huomiota, jotta netin käyttö olisi kaikille mukavaa. Netissäkään ei siis voi käyttäytyä miten tahansa. Netin omia käyttäytymissääntöjä kutsutaan netiketiksi. Netiketti sisältää ohjeita ja varoituksia nettikäyttäytymisestä.

Netiketti

Ole oma itsesi

Käytä kirjautumista vaativissa palveluissa omaa henkilökohtaista tunnustasi ja salasanaasi. Toisen tunnuksen luvaton käyttö on kiellettyä. Käytä nimimerkkiä tai esiinny ilman nimeä vain palveluissa, joissa se on yleinen käytäntö.

Muista käytöstavat

Ole kohtelias ja muita kunnioittava kirjoittaessasi kommentteja verkkokeskusteluissa. Älä kirjoita sosiaalisessa mediassa mitään sellaista, mitä et olisi valmis sanomaan toiselle henkilölle kasvotusten. Sananvapaus on oikeus, jota kannattaa käyttää. Muista kuitenkin, että ketään ei saa loukata sanomisillaan.

Kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen

Älä jaa netissä valheellista tietoa tai vihjausta, joka voi aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa toiselle ihmiselle. Perättömän tiedon levittäminen netissä toisesta ihmisestä voi pahimmillaan johtaa rikossyytteeneseen. Älä myöskään jaa kuvia tai videoita toisista ilman lupaan. Muista myös, että kaikilla ei välttämättä ole samanlainen huumorintaju kuin sinulla. Vitsiksi tarkoittamasi kuva tai video ei tunnu kaikista hauskalta.

Ole varovainen

Kannattaa miettiä tarkasti, mihin ja kehen netissä voi luottaa. Harkitse tarkkaan ennen kuin kerrot oman nimesi, puhelinnumerosi, kotiosoitteesi tai sähköpostiosoitteesi netissä. Ole myös tarkkana, kenen kanssa netissä keskusteleet ja mitä itsestäsi kerrot. Aina et voi olla varma, onko uusi netissä tapaamasi henkilö oikeasti se, joka väittää olevansa. Nettituttavuutta ensi kertaa tavattaessa kannattaa olla varovainen. Kerro tapaamisesta etukäteen muille, ota kaveri mukaan ja sovi tapaaminen julkiselle paikalle.

Netillä on pitkä muisti

Muista, että kaikki mitä julkaiset nettiin, saattaa löytyä netin arkistoista vielä vuosienkin päästä. Käytä siis harkintaa kirjoittaessasi tai julkaistessasi kuvia ja videoita nettiin.

Huolehdi tietoturvasta

Katso tarkasti, mitä lataat ja avaat netissä. Esimerkiksi sähköpostilla vastaanotetut kuvat saattavat levittää tietokoneviruksia ja haittaohjelmia. Siksi niiden avaamisessa on noudatettava varovaisuutta ja harkintaa. Pidä myös tunnukset ja salasanasi vain omana tietonasi.

Muista lähdekritiikki

Muista, että netissä ei ole julkaisukynnystä, joten kuka tahansa voi julkaista siellä lähes mitä tahansa. Kaikki verkkosivuilta löytyvä tieto ei siis pidä paikkaansa.

Huomioi tekijänoikeus

Netissä on helppo saada omia ajatuksia ja töitä muiden nähtäville. Sinulla on oikeus omiin nettiin jaettuihin tuotoksiisi, esimerkiksi itse laatimiisi teksteihin ja tekemiisi videoihin. Muista kuitenkin, että samat oikeudet koskevat myös muiden tuotoksia. Muiden töitä ei siis saa kopioida netistä ilman lupaa.

Kiusaaminen netissä

Nettikiusaaminen on valitettavan arkipäiväinen ilmiö. Kiusaamista voi tapahtua sosiaalisen median palveluissa, pikaviestipalveluissa, sähköpostissa tai pelisivustoilla. Kaiken sellaisen toiminnan, joka loukkaa toista ja on tarkoituksellista sekä toistuvaa, voidaan katsoa olevan nettikiusaamista.

Jos havaitset netissä kiusaamista tai joudut itse nettikiusatuksi:

- Ota talteen kiusaamistilanteet esim. kuvakaappauksen avulla. Ohjeet kuvakaappauksen ottamiseen löydät täältä.
- Ilmoita käyttämäsi palvelun ylläpidolle asiattomasta käytöksestä. Tämä on yleensä mahdollista palvelun Raportointi-työkalujen avulla.

- Kerro nettikiusaamisesta aikuiselle. Nettikiusaamisesta on mahdollista tehdä jopa rikosilmoitus.

Yhteenveto

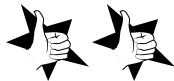
- Netiketti sisältää ohjeita ja varoituksia nettikäyttäytymisestä.
- Nettikiusaamista on kaikki sellainen toiminta, joka loukkaa toista ja on tarkoituksellista sekä toistuvaa.
- Ilmoita nettikiusaamisesta aina eteenpäin.

Tehtävät

Keskustelutehtävä:

1. Miksi netiketti on tehty?
2. Etsi Internetistä eri Netikettejä ja vertaile niitä. Mitä eroja löydät?

Sähköpostin kirjoittamiseen on laadittu myös oma netiketti. Tutustu **sähköpostinetikettiin** ja vastaa seuraaviin kysymyksiin:

Miten otsikoit sähköpostin:

“Terve” | “Yks asia” | “Lauantain tapaamisen aikataulu”

Hymiöt on hyväksytty sähköpostissa:

Ei | Kohtuullisesti käytettynä | Kyllä

Sähköpostiviestiin vastaaminen tapahtuu:

Oma vastaus viestin alkuun | Lainaten viestin osia

Sähköpostiviestin lopettaminen eli allekirjoitus:

Omalla nimikirjaimella | “Terveisin Maija” | Viestiä ei tarvitse lopettaa mitenkään

Kuvat ja videot

Huomiolaatikat

4. Internetissä vaikuttaminen

Tavoitteet

Tässä luvussa

- tutustut erilaisiin internetin vaikuttamisen keinoihin.
- opit, miten voit itse vaikuttaa internetissä vastuullisesti.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Internet tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia vaikuttamiselle. Sen lisäksi, että internet kokoaa yhteen ihmisiä ympäri maailman, se tarjoaa monia erilaisia väyliä ja tapoja vaikuttamiselle. Vaikuttaminen on viestintää, jonka tavoitteena on muuttaa muiden ihmisten käsityksiä jostakin asiasta tai ilmiöstä. Vaikuttamalla voi siis saada aikaan muutosta muiden ihmisten ajattelussa tai käytöksessä. Siksi vaikuttamiseen tärkeänä osana kuuluu myös vastuullisuus. Jokainen on vastuussa omasta toiminnastaan internetissä. On myös hyvä osata suhtautua kriittisesti muiden viestintään ja jakamiin sisältöihin internetissä.

Erilaisia vaikuttamiskeinoja

Ihminen voi vaikuttaa henkilökohtaisilla valinnoillaan. Joku voi esimerkiksi valita syövänsä kasvisruokaa tai ostavansa tietyn merkkisiä vaatteita. Näiden henkilökohtaisten valintojen jakamiselle internet tarjoaa erinomaisen väylän. Omista valinnoista voi jakaa kokemuksia sosiaalisen median palveluissa, esimerkiksi blogeissa, vlogeissa ja keskusteluryhmissä. Valinnoistaan voi antaa tietoa, keskustella ja innostaa ja näin kannustaa myös muita tekemään samanlaisia valintoja.

<laatikko 1>

<laatikko 2>

Internetin kautta yksittäisellä kansalaisella on mahdollisuus ottaa kantaa omaa elämäänsä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon. Internetissä voi esimerkiksi olla suoraan yhteydessä kansanedustajiin tai kunnallisen päätöksentekoon liittyviin asiakirjoihin voi tutustua kuntien verkkosivuilla. Myös poliittinen mielipiteiden ja ajatusten vaihto eli kansalaiskeskustelu on mahdollista internetissä.

Vastuullinen vaikuttaminen

Jokainen on vastuussa omasta toiminnastaan ja teoistaan. Jokainen on siis vastuussa omasta viestinnästään ja jakamastaan sisällöstä myös internetissä. Vastuullinen vaikuttaminen tarkoittaa, ettei vaikuttamiseen tähtävällä toiminnalla saa loukata muita ihmisiä. Vastuullisuus tarkoittaa myös sitä, ettei muihin ihmisiin saa yrittää vaikuttaa kertomalla valheita tai perättömiä huhuja muista ihmisistä tai asioita.

Monet yritykset tekevät yhteistyötä internetissä vaikutusvaltaisten toimijoiden kanssa. Esimerkiksi bloggaajat saavat yrityksiltä ilmaisia tuotteita bloginäkyvyyttä tai tuotteesta tehtyä blogikirjoitusta vastaan. Tällöin vaikuttamiseen liittyy usein mainontaa, jotta blogin lukija saataisiin hankkimaan blogissa esitelty tuote. Vastuullinen vaikuttaminen koskee kuitenkin myös bloggaajaa. Bloggaajan tulisi kertoa mainostamastaan tuotteesta totuudenmukaisia asioita. Myös blogin lukijana kannattaa olla kriittinen ja tiedostaa internetissä vaikuttamisen ja mainostamisen välinen yhteys.

Yhteenveto

- Internet tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia vaikuttamiselle.
- Vastuullinen vaikuttaminen tarkoittaa, että vaikuttamiseen tähtävällä toiminnalla ei saa loukata muita ihmisiä. Muihin ihmisiin ei myöskään saa yrittää vaikuttaa kertomalla valheita.

Tehtävät

Keskustelutehtävät:

1. Mikä on mielestäsi helpoin tapa vaikuttaa internetissä?
2. Oletko itse vaikuttanut internetissä? Miten?

Tehtävät:

Oikein - väärin -tehtävä

1. Internetissä vaikuttaminen on vaikeaa. <väärin>
2. Jokainen on vastuussa omasta viestinnästään ja jakamastaan sisällöstä internetissä. <oikein>
3. Internetissä voi vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. <oikein>
4. Poliittinen vaikuttaminen ei ole mahdollista internetissä. <väärin>

Tehtävät:

1. Vaikuttaminen on viestintää, jonka tavoitteena on saada kaikki ihmiset ajattelemaan asioista samalla tavalla. <väärin>
2. Sosiaalisessa mediassa voi kätkeä ihmisiä tekemään asioita tietyllä tavalla ja näin vaikuttaa muiden käytökseen ja valintoihin. <väärin>
3. Internet tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet vaikuttamiselle, mutta vaikuttamiseen liittyy myös vastuita. <oikein>
4. Internetissä voi yrittää vaikuttaa muihin ihmisiin millä keinolla tahansa, esimerkiksi kertomalla valheita. <väärin>

Kuvat ja videot

Huomiolaatikat

Laatikko 1: Yleisimpiä blogialustoja:

- Wordpress
- Blogger

Laatikko 2: Yleisimpiä blogiyhteisöjä:

- Lily
- Indiedays
- Fitfashion
- Rantapallo

Laatikko 3: Yleisimpiä vlogiyhteisöjä:

- Youtube
- Vimeo

5. Tekijänoikeus

Tavoitteet

Tässä luvussa

- opit, mikä on tekijänoikeus.
- opit, miten tekijänoikeus suojaa internetissä jaettuja teoksia.
- opit, miten tekijänoikeudet vaikuttavat omaan toimintaasi internetissä.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Sosiaalisen median palveluissa jaetaan useita kuvia ja videoita päivittäin. Nämä kuvat ja videot ovat jonkun tuotoksia eli teoksia. Koska teosten takana on ihmisen työpanos, niitä suojaa tekijänoikeus. Teoksia ovat myös erilaiset kulttuurilliset teokset (esimerkiksi elokuva, laulu, maalaus, kirja) sekä esimerkiksi kartat ja tietokoneohjelmat.

Tekijänoikeus

Tuotos katsotaan tekijänoikeudella suojatuksi teokseksi, kun se on itsenäinen ja omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Tekijänoikeus suojaa teosta luvattomalta käytöltä, antaen teoksen tekijälle oikeuden päättää teoksen käytöstä yksinoikeudellisesti. Tekijänoikeuden myötä muilla ei siis ole oikeutta käyttää teosta ilman tekijän lupaa. Teos saa syntyessään automaattisesti tekijänoikeudellisen suojan. Mitään muodollisuuksia, esimerkiksi rekisteröintiä tai copyright-merkin (©) käyttöä ei siis edellytetä. Tekijänoikeus on voimassa tekijän kuoleman jälkeen 50 vuotta (Eurooppa) tai 70 vuotta (muut maat). Suoja-ajan päättymisen jälkeen teosta voidaan käyttää maksutta ja lupaa kysymättä. Tekijänoikeus on myös mahdollista luovuttaa eteenpäin joko kokonaan tai osittain.

Internet ja tekijänoikeus

Tekijänoikeudet vaikuttavat myös internetissä toimimiseen. Esimerkiksi kuvia on helppo kopioida omille nettisivuille, mutta tekijänoikeussuojan vuoksi se on kiellettyä. Tekijänoikeuslisenssillä (Creative Commons license, lyhyemmin CC) teoksen tekijä voi kuitenkin antaa erilaisia oikeuksia teoksen käyttämiseksi, muokkaamiseksi ja julkaisemiseksi. Internetin hakukoneella voi etsiä kuvia, joiden käyttöoikeudet mahdollistavat kuvan kopioinnin ja jopa muokkaamisen.

<kuva>

Tekijänoikeus suojaa vain kuvan sisältöä, mutta ideaa, mikä mahdollistaa pilakuvien ja satiiristen kuvien tekemisen. Kun kuvaa muokataan siten, että se on selkeästi havaittavissa itsenäiseksi luomistyön tulokseksi, on se uusi teos. Tällöin alkuperäisen teoksen tekijän lupaa ei tarvita teoksen julkaisemiseksi. Esimerkiksi [jäähkiekkjoukkue Jokerit ja Helsingin Sanomat ovat ottaneet tämän takia yhteen.](#)

Internetistä löytyviä teoksia voidaan myös siteerata sitaattioikeuden ansiosta. Siteeraamisen täytyy kuitenkin tapahtua hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksenmukaisessa laajuudessa. Siteeraaminen tarkoittaa teoksen lainaamista eli esimerkiksi tekstin sanatarkkaa lainaamista tai referointia. Kaikkia teoslajeja voidaan siteerata, mutta siteeraamisessa tulee aina noudattaa erityistä tarkkuutta. On myös hyvien tapojen mukaista mainita siteeratessa tekijän nimi ja lähde, josta teos on lainattu. Tekijänoikeusrikkomus on tekijänoikeuslain mukaan rangaistava teko.

Yhteenveto

Tehtävät

<kommentti>

Keskustelutehtävät

1. Minkälaisiin tekijänoikeusrikkomuksiin olet törmännyt internetissä tai sen ulkopuolella?
2. Onko tekijänoikeus mielestäsi tarpeellinen? Miksi?
3. Tutustu parin tai ryhmän kanssa Ylen “Aktivistit pelkäävät: Sinunkin somesi voi ankeutua, jos EU-direktiivi luo meemi-imurin” -uutiseen (<https://yle.fi/uutiset/3-10253353>). Mitä hyötyjä tai haittoja oli kaavailulla EU:n lakiesityksellä?

Selvitä vastaukset seuraaviin väitteisiin hakemalla tietoa internetistä

(tähän erilaisia lähteitä, joihin voi tutustua tehtäviä tehdessään ennen väittämiä)

Oikein vai väärin:

- Sitatatioikeus on yksi tekijänoikeuden rajoituksista. (*Oikein*)
- Voit tekijänoikeuden myötä ladata tv-sarjoja netistä omaan käyttöön. (*Väärin*)

<kommentti>

- Tekijänoikeuden voi luovuttaa eteenpäin. (*Oikein*)
- Tekijänoikeusrikoksesta voi saada sakkoja. (*Oikein*)
- ©-merkintä tarvitaan teoksen yhteydessä, jotta se olisi tekijänoikeuksien alainen. (*väärin*)
- Saat tehdä itsenäisen teoksen jonkun muun teoksen pohjalta (*oikein*)
- Voit ottaa netistä tekstin tai kuvan, jonka laitat esitelmääsi (*Oikein ja väärin - tarkista lisenssiehdot ja siteeraa*).
- Suoja-aika tarkoittaa aikaa teoksen tekijän kuoleman jälkeen, ja on 50 tai 70 vuotta. (*Väärin, suoja-aika kattaa myös tekijän elinajan*)

Oikein vai väärin:

- Musiikin kopiointi netistä omaan käyttöösi on luvallista. (*Väärin*)
- Teoksesta tehdyn kopion myynti eteenpäin ei ole luvallista. (*oikein*)
- Meemillä on automaattisesti tekijänoikeus. (*Väärin, meemikuvalla on tekijänoikeus. Meemi-idealla ei ole*)
- Saat ottaa screenshotin artikkelista, joka on maksumuurin takana ja jakaa sen facebookin keskusteluryhmässä (*Väärin, tekijänoikeus ylettyy myös teksteihin*)

Kuvat ja videot

Tarkennus kuvan hakuehtoihin: käyttöoikeus

Huomiolaatikat

Kuusi eri lisenssityyppiä johdettuna neljästä peruslisenssistä. Kuvat ja tarkentavat tekstit jokaisesta.

Eri tekijänoikeuslisenssityypit:

Nimeä (BY)

Epäkaupallinen (NC)

Ei muutoksia (ND)

Tarttuva eli JaaSamoin (SA)

6. Tietoturva

Tavoitteet

Tässä luvussa

- opit tunnistamaan tietoturvaan liittyviä uhkia.
- opit, miten voit omalla toiminnallasi varautua tietoturvauhkiin.

Teksti

Johdantoteksti <otsikko ei tule materiaaliin>

Tietokoneella ja internetissä toimiessa tulee kiinnittää huomiota tietoturvaan. Omalla toiminnalla voi vaikuttaa oleellisesti käytettävän laitteen ja käyttäjätunnusten suojaukseen. Tietoturvan huomioiminen on tärkeää, koska jos esimerkiksi sosiaalisen median palveluiden tunnuksesi ja salasanasasi joutuvat väärin käsiin, voi verkkoidentiteettisi tulla kaapatuksi. Huolimattomalla tietokoneen ja internetin käytöllä voi heikentää huomattavasti omaa tietoturvaansa.

Huomioi tietoturva

Salasana

Valitse salasanasasi huolella. Eri palveluissa tulee aina käyttää eri salasanaa. Hyvä salasana rakentuu vähintään kahdeksasta merkistä, mutta mitä pidempi salasana sitä vaikeampi salasanaa on ulkopuolisen saada selville. Vältä yleisiä salasanonoja (kuten nimiä, paikkoja, yleisiä sanontoja, vuodenaikojen ja kuukausien nimiä) tai peräkkäisiä numeroita ja kirjaimia näppäimistöillä. Salasanaa ei pidä antaa kenellekään muulle, vaan se kannattaa pitää vain omana tietonaan ja tallentaa vain omaan muistiin. On myös olemassa salasananhallintityökaluja, joiden avulla voi varastoida vähemmän tärkeiden palveluiden salasanonoja.

- <https://github.com/dropbox/zxcvbn>
- tähän interaktiivinen salasanan tarkistusautomaatti <kommentti>

Virustorjunta

Tietokoneiden käyttöjärjestelmissä on yleensä valmiina hyvät suojaukset tietokoneviruksia vastaan. Esimerkiksi Windows 10 -järjestelmässä on automaattisesti Microsoftin oma virustentorjuntaohjelma. Viruksilta suojautumiseen riittää kuitenkin myös se, että

noudattaa riittävää varovaisuutta ja harkintaa. Jos et ole varma esimerkiksi internetistä lataamasi tiedoston sisällöstä, jätä tiedosto lataamatta. Jos kuitenkin tietokoneen suojaaminen tuntuu tarpeelliselta, voit hankkia tietokoneeseen virustorjuntaohjelman.

<laatikko 1>

Varmuuskopiointi

Varmuuskopioimalla säilytät tärkeät tiedostot, kuvat ja yhteystiedot tallessa, vaikka laitteesi jostain syystä nollaantuisi tai tärkeitä tietoja häviäisi alkuperäisestä säilytyspaikasta. Pilvitallentamisen palvelut ovat nykyään suosittuja varmuuskopiointiin käytettäviä palveluita. Usein laitteiden varmuuskopiointi tapahtuu automaattisesti johonkin pilveenpalveluun.

<laatikko 2>

Sähköposti

Haittaohjelmat ja virukset leviävät sähköpostin viestien ja liitetiedostoiden välityksellä. Älä siis avaa epämääräisesti otsikoituja sähköposteja tai lataa epämääräisiä liitetiedostoja. Älä myöskään koska lähetä lukukuittausta lähettäjälle, vaikka sähköpostiohjelmasi sellaista ehdottaisikin. Muuten voit joutua turhien roskapostiviestien vastaanottajaksi. Älä lähetä sähköpostilla arkaluontoista materiaalia (esimerkiksi sosiaaliturvatunnusta tai salasanoja).

Huijarit hyödyntävät usein verkkohuijauksissa sähköpostia. Sähköpostiviesti naamioidaan esimerkiksi nettipankin asiakaspalvelun lähettämäksi viestiksi, jossa pyydetään tekemään muutoksia nopeasti, yleensä viestissä olevaa linkkiä napauttamalla. Viesti on yleensä heikolla uskotellun palveluntarjoajan ulkoasulla varustettu ja tekstissä yleensä on useita kirjoitusvirheitä. Linkistä avautuu verkkosivu, jossa udellaan verkkopankkitunnuksia tai luottokorttitietoja. Tällaisissa epämääräisissä tilanteissa pankkitunnuksia tai luottokorttitietoja ei tule koskaan luovuttaa eteenpäin tai muuten vaarana on oman pankkitilin tyhjeneminen tai luottokorttisi luvaton käyttö.

Langaton verkko

Avoimessa langattomassa verkossa kenellä tahansa on mahdollisuus tarkastella verkon liikennettä ja sen kautta lähetettyjä tietoja, kuten käyttäjätunnuksia ja salasanoja. Syöttäessäsi verkkosivuille arkaluontoisempaa tietoa tarkista, että tietojasi käsitellään sivuilla suojattuina. Verkkosivuilla, joiden osoite alkaa <http://>, tiedot käsitellään suojaamattomina. Verkkosivuilla, joiden osoite alkaa <https://>, tiedot käsitellään suojattuina.

<laatikko 3>

IoT ja tietoturva

IoT (Internet of Things) tarkoittaa suomeksi esineiden internetiä. Myös esineitä, eli laitteita ja koneita, voidaan hallinnoida internetyhteyden avulla. Tämä mahdollistaa laitteiden etäkäytön eli esimerkiksi kodin lämmitysjärjestelmän säätelyn, kasvatuspalstojen kastelun, rakennuksen lukituksen hallinnoinnin sekä auton ominaisuuksien ja sijainnin tarkastelun etänä.

IoT:ssa on tietoturvan kannalta kolme osa-aluetta: laitteet, tietoverkot ja varmistukset, jotka kaikki voivat joutua tietojärjestelmien murttamisen eli hakkeroinnin kohteeksi.

Ammattiviljelijä voi kärsiä isoista taloudellisista tappioista, jos etänä hallinnoitava kastelu- ja lämmitysjärjestelmä joutuu viljelysadon tuhoavan hakkeroinnin kohteeksi.

Mobiilisovellukset ja tietoturva

Mobiililaitteisiin on saatavilla sovelluksia erilaisiin tarpeisiin. Esimerkiksi ulkomaanmatkaa varten voi tarvita valuuttamuunninta, kuvien muokkaamiseen kuvankäsittelyohjelmaa, maastossa liikkumiseen karttaohjelmaa tai pimeällä liikuttaessa taskulamppua. Ladattavien mobiilisovellusten kautta käyttäjä voi kuitenkin tulla hyväksyneeksi käyttöehtoja, jotka keräävät käyttäjistä tai mobiililaitteesta sovelluksen käytön kannalta epäoleellista tietoa eli dataa.

On myös tärkeää tutustua huolellisesti sovelluksen käyttöoikeuksiin sovelluskaupassa sovelluksen omalta sivulta. Oikeuksia ei kannata hyväksyä harkitsematta. Jos esimerkiksi taskulamppusovellus pyytää lupaa käyttää yhteystietojasi tai muistioptimoijasovellus sijaintitietojasi, on syytä pysähtyä miettimään, kannattaako oikeudet antaa. Mieti siis aina, onko sovelluksen vaatimat oikeudet järjestelmän käyttämisen kannalta oleellisia. Esimerkiksi verkkopankkisovelluksessa kameran käytön salliminen on perusteltua, koska paperilaskun viivakoodista voi kameran avulla skannata laskun tiedot verkkopankkiin ja näin nopeuttaa laskun maksamista.

Vaikka sovelluskaupoista ladattavat sovellukset ovat pääsääntöisesti luotettavia, voi seassa kuitenkin olla myös sovelluksia, joita ei kannata mobiililaitteella ladata. On parempi ladata laitteelle vain sovelluksia, jotka ovat tunnettujen julkaisijoiden tekemiä, latausmääriltään korkeita

Snapchat
Versio 10.43.0.0 voi pyytää seuraavia oikeuksia:

- Kamera**
 - ota kuvia ja videoita
- Yhteystiedot**
 - etsi tilejä laitteelta
 - lue yhteystietoja
- Sijainti**
 - tarkka sijainti (GPS- ja verkkopohjainen)
- Mikrofoni**
 - tallentaa ääntä
- Puhelin**
 - lue puhelimen tila ja identiteetti
- Tekstiviestit**
 - vastaanota tekstiviestejä (teksti)
- Tallennustila**
 - lue USB-tallennustilan sis.
 - muokkaa tai poista USB:n sis.
- Muut**

Voit poistaa käyttöoikeudet Asetuksista. Kun Snapchat päivitetään, ryhmille voidaan lisätä uusia oikeuksia automaattisesti. [Lisätietoja](#)

ja arvosteluiltaan suosittuja. Haittaohjelmat leviävät myös mobiilisovellusten välityksellä.

Yhteenveto

- Tietokoneella ja internetissä toimiessa tulee kiinnittää huomiota tietoturvaan. Huolimattomalla tietokoneen ja internetin käytöllä voi heikentää huomattavasti omaa tietoturvaansa.
- Internetiä hyödyntävien laitteiden, sovellusten, esineiden ja koneiden käyttämiseen liittyy tietoturvauhkia.
- On tärkeää tutustua huolella sovellusten käyttöoikeuksiin. Oikeuksia ei kannata hyväksyä harkitsematta.

Tehtävät

Keskustelutehtävä:

1. *Ohessa on puhelimeen ladattavia sovelluksia ja niiden pyytämiä puhelimen ominaisuuksien käyttöoikeuksia. Keskustele, onko sovellus turvallinen käyttää ja mihin sovellus mahdollisesti tarvitsee kyseistä ominaisuutta.*
 - *Verkkoselain: tallennustilan lukeminen ja kirjoittaminen*
 - *Paikkakunnan sää: puhelimen tila (ts. kuuntelee puheluita)*
 - *Puheluiden nauhottamissovellus: yhteystietojen lukeminen*
 - *Askelmittari: yhteystietojen lukeminen*
 - *Maastokartat: sijainti*

Tehtävät:

1. Mitkä asiat paljastavat yleensä sähköpostihuijauksen?
2. Tarkista omat ladatut sovellukset puhelimestasi ja niiden käyttöoikeudet. Mitä oikeuksia ne käyttävät ja ovatko ne sovelluksen toiminnan kannalta tarpeellisia?

Tehtävät:

1. Selvitä, minkälainen tietoturvauhka WannaCry oli.
2. Selvitä, mitä Stuxnet-tietokonemato teki.

Kuvat ja videot

Snapchat -esimerkkikuva oikeuksista

Huomiolaatikat

Virustorjuntaohjelmia

- F-secure
- Avast
- Norton
- Bitdefender Antivirus Free

Pilvitalennuspalveluita

- OneDrive (Microsoft)
- Google Drive
- Dropbox
- iCloud (vain Applen käyttäjille)